

Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží?

doc. JUDr. KATEŘINA RONOVSKÁ, Ph.D.

I. Úvodem

Základním východiskem rekonstrukce soukromého práva je myšlenka, že právo má v soukromé sféře člověku sloužit především jako prostředek prosazování svobody a vytvoření prostoru k jeho vlastním řešením a iniciativě.¹ Tento koncepční přístup se obecně projevil také v oblasti správy majetku, pro kterou byl nově doširoka rozevřen vějíř nejrůznějších forem.

Pokud totiž člověk nežije pouze „ze dne na den“ a podaří-li se mu za dobu trvání produktivního života nakumulovat určitý majetek, stane dříve nebo později před problémem, jak řádně tento majetek spravovat ve prospěch sebe sama „i těch nejbližších“ a jak zajistit, aby se hodnota tohoto majetku zvyšovala, nebo alespoň nesnižovala.

Pokud se vlastník majetku rozhodne, že svěří správu majetku „jinému“, bude vybírat zejména ze zákonem předvídaných možností. Majetek bývá pravidelně spravován na základě smlouvy (typově příkazní) k tomu povolanými osobami (např. bankou, investiční společností nebo jiným důvěryhodným správcem). Další možností je majetek vložit do k tomuto účelu založené *obchodní korporace* nebo *fundace* (nadačního fondu nebo nadace). Někdy se dokonce může jevit jako vhodná i forma *ústavu* soukromého práva (§ 402 a násl. o. z.).²

Nově lze využít i formy *svěřenského fondu*, jehož základ tvoří osamostatněný majetek (resp. jmění), vyčleněný jeho zakladatelem k určitému účelu, svěřený do správy svěřenskému správci. Teprve v začátcích je v našem právním prostředí diskuse na téma správy majetku s využitím funkcionalit životního pojištění.³ Specifický režim je upraven pro správu majetku v *investičních fondech* (s *právní osobností*), v režimu zákona o investičních společnostech a investičních fondech.⁴

Důležité je zmínit i aspekty daňové, zejména zatížení vlastníků majetku při realizaci zamýšleného majetkového transferu. Nejde zdaleka jen o zdanění fundačních a trustových struktur jako takové, ale též o obecné nastavení transferových daní a daňové konsekvence práva dědického.

Mimo vnitrostátních nástrojů je možné zvolit i některý ze srovnatelných zahraničních nástrojů správy majetku, ať již půjde o některou z forem fundačních (např. rakouská či lichtenštejnská soukromá nadace), nebo struktur trustových (např. koncept trustu známého v *common law* jurisdikcích, lichtenštejnský *Treuhänderschaft*⁵), či německá nesamostatná nadace (*unselbständige Stiftung*⁶), jakož i dalších forem podle zahraničního práva.

Odpověď na otázku, která z nabízených možností se bude jevit v konkrétním případě jako nejvhodnější, není jednoduchá. Vždy bude záležet na cíli, kterého hodlá vlastník – za pomoci zvolené formy správy majetku – dosáhnout. Existuje totiž rozdíl, zda se pomocí výše uvedených instrumentů snaží o rozumné (a bezkonfliktní) uspořádání majetkových poměrů v rodině (*pro futuro*), o eliminaci rizik budoucího (vlastního) selhání, či zda si jen chce zajistit prosazení (a dodržování) pravidel jím jednou nastavených. V zahraničí jsou tyto nástroje běžné při předávání (rodinných) podniků vybraným nástupcům za současného zachování jejich funkčnosti a kontinuity, ale též např. k rozhranění mezi majetkem určeným k osobnímu užití, podnikání nebo třeba i filantropickým účelům.

Pro „vhodnost“ formy správy proto nelze dát paušální závěr a vždy je potřebné dopodrobna znát a analyzovat celkovou situaci a skutečné důvody, které nemusejí být na první pohled zjevné. Bude proto záležet na řadě faktorů (právních i mimoprávních), které současně (a někdy i protikladně) působí, a hledat pro konkrétní případ nejvhodnější řešení.

Klíčovou roli totiž sehrávají i dosavadní zkušenosti vlastníka majetku, jeho osobní preference (a emoce), a neřídka i „mediální“ obraz jednotlivých forem správy majetku (jejich „bezpečnosti“

i „zavedenosti“). Často rozhoduje substance majetku, jež tvoří převažující část majetku, který má být spravován (např. poloha nemovitostí), ale např. i – při volbě zahraničních instrumentů – jazyková bariéra a znalost (resp. neznalost) fungování tamního systému práva.

V neposlední řadě bude rozhodovat i typologie osobnosti vlastníka majetku, zejména pokud má mít zvolená forma správy účinky po jeho smrti. Jinak se totiž chová „stavitel pomníku“ mající tendenci mít vše pevně v rukou, popř. očekávat určitou formu protiplnění (často v imateriální podobě), jinak „altruista“, který se rád „obětuje“. Samostatnou kategorií tvoří lidé, kteří mají prostě radost z toho, že někoho obdarují (*joy of giving*).⁷

V následujícím krátkém pojednání však zaměřuji pozornost především na ty faktory, které lze nalézt „ve světě práva“.

II. Faktory rozhodující pro volbu vhodné formy správy majetku

Při volbě vhodné formy správy majetku sehrává roli zejména:

- **stabilita právního prostředí, důvěra v právní řád jako celek, předvídatelnost soudního rozhodování;**
- **vhodně a proporcionálně nastavený právní rámec; v oblasti práva soukromého zejména ponechání dostatečného prostoru pro realizaci představ vlastníka majetku (při vymezení účelu, způsobu správy, zakotvení práv osob beneficentů), jakož i efekt (ochrana majetku) vůči třetím osobám;**
- **míra diskrétnosti, resp. ochrany soukromí;**
- **způsob a adekvátnost dohledu nad správou (důvěra v osobu správce majetku a eliminace možnosti jeho selhání);**
- **nákladnost zřízení určitého instrumentu, jakož i následné „provozní“ náklady spojené se správou;**
- **„příznivý“ nebo alespoň „neutrální“, resp. „nedemotivující“ daňový režim.**

III. K jednotlivým faktorům „v detailu“

1. Stabilita právního prostředí, důvěra v právní řád jako celek, předvídatelnost soudního rozhodování

Stabilita právního řádu přispívá zásadním způsobem k právní jistotě, jakož i ke zvyšování důvěry ve stát a právo. Jedním z jejích předpokladů je, že jednou nastavená pravidla jsou měněna pouze tehdy, je-li to nezbytně nutné. V zemích s vyspělou právní kulturou se proto pravidelně dává přednost (nejen v soukromém právu) překlenování aplikačních těžkostí výkladem a k legislativním zásahům (novelizacím zákonů) je přistupováno pouze tehdy, je-li na základě empirických poznatků patrné, že neexistuje jiná možnost.

V oblasti správy majetku je stabilita právního prostředí obzvláště významná, neboť v naprosté většině případů jde o dlouhodobé „projekty“, které dávají základ budoucímu uspořádání rodinných (či osobních) majetkových poměrů.

Právní úprava dopadající do této oblasti je v mnoha ohledech nová. Od nabytí účinnosti **občanského zákoníku** navíc zatím uplynulo poměrně málo času. První interpretační problémy se proto teprve objevují, názory (často protichůdné) se utvářejí a tříbí. Často se nabízejí různé interpretační varianty, které nelze na první pohled prohlásit za správné či nesprávné. Praxe tak stojí před nelehkou volbou, jaký z výkladů je „ten správný“ či alespoň „udržitelný“? Jaké následky bude mít, pokud se soudní praxe vydá odlišnou cestou?

I související judikatura se teprve vytváří a ustaluje. Některá z prvních rozhodnutí jsou navíc někdy „překvapivá“⁸ a těžko předvídatelná. Odhadovat, jakými cestami se bude rozhodovací praxe v budoucnu ubírat, se proto stále podobá spíše věštění z křišťálové koule.

Také přesvědčení, že „všechny problémy světa“ je třeba řešit přijetím nové zákonné úpravy, přehlednosti a bezrozpornosti právního řádu příliš nepřispívá. „Legislativní optimismus“ je bohužel

v našem právním prostředí bezbřehý a hluboce zakořeněný, avšak jeho negativní dopady jsou v každodenním životě jasně patrné.

Nestabilita právního prostředí, jakož i nepředvídatelnost soudního rozhodování je přitom nepochybně jedním z faktorů, který zásadním způsobem snižuje atraktivitu „českých“ forem ve prospěch takových jurisdikcí, kde je důvěra v právo a právní jistota více ceněna a kde mají se správou majetku dlouholeté zkušenosti.

2. Vhodně a proporcionálně nastavený právní rámec

2.1. Prostor pro uplatňování vůle zakladatele

Atraktivitu určitého způsobu správy majetku determinuje možnost volby účelu, jakož i právo (nikoli povinnost) určit pravidla fungování vybraného instrumentu projevem vůle vlastníka majetku (zakladatele/svěřitele) odlišně od zákona.

V novém soukromém právu je tento prostor vymezen poměrně velkoryse, avšak není zdaleka bez limitů. Při regulaci fundací třeba nepřichází v úvahu zřejmě např. odvolání/zpětvzetí fundace, vyloučení možnosti „neustavení“ vnitřního dohledu apod.,⁹ u svěřenských fondů pak např. omezení možnosti změny statutu či zákonem stanoveného standardu pro ochranu práv třetích osob. U obligačních forem je limitem zejména fakt, že jde pouze o vztah mezi smluvními stranami, bez působení *erga omnes*.

2.2. Jasně vymezená pozice beneficentů

Pro fundační/trustové struktury zakládané pro soukromé účely je důležitým faktorem vymezení práv beneficentů buď přímo zákonem, popř. v zakladatelském právním jednání/statutu. Důležité je rovněž, zda je či není právo beneficenta vybaveno právním nárokem. Samostatnou kapitolou je postavení tzv. posledního oprávněného (příjemce likvidačního zůstatku) při zániku dané struktury.

Právní úprava svěřenského fondu se k právu beneficenta (obmyšleného) na plnění ze svěřenského fondu vyjadřuje výslovně (§ 1457 a násl. o. z.), za současného ponechání prostoru pro úpravy této otázky ve statutu. Ačkoli **občanský zákoník** obdobné explicitní ustanovení pro nadační fond neobsahuje, interpretací lze zřejmě dospět k podobným závěrům, především bude-li projevem vůle v zakladatelském právním jednání takové právo beneficentům výslovně vymezeno.

Je-li zamýšleno (což je velmi často), že má zvolený způsob správy majetku přesahovat délku trvání života osoby, která jej ustavila, je třeba mít v každém případě na paměti práva tzv. „nepominutelných dědiců“ a jejich ochranu (§ 1650 a násl. o. z.).¹⁰ České právo neobsahuje, na rozdíl od některých (příbuzných) zahraničních právních řádů,¹¹ možnost uplatňovat ochranu těchto osob i při pořízeních *inter vivos*, i když je jejich efekt zamýšlen (také) po smrti, a nabízí pro tento účel jiná řešení.¹² V úvahu však přichází, že **za určitých okolností může být určité právní jednání (např. zakladatelské právní jednání nadačního fondu či statut svěřenského fondu) posouzeno jako nemravné či rozporné s veřejným pořádkem, popř. napadeno z titulu relativní neúčinnosti právního jednání.**¹³

2.3. Ochrana majetku, efekt vůči třetím osobám

Pro vlastníka majetku, který jej svěřuje pod správu, bývá často rozhodující, zda má zvolená forma správy vedle obligačních účinků mezi ním a správcem taktéž účinky vůči třetím osobám (tj. ochrannou funkci), často efekty zamýšlenými po vlastní smrti. Z možností, které se nabízejí, má takový efekt **v českém právním prostředí správa formou k tomu určených právnických osob (s fundačním či korporacním základem), dále pak svěřenský fond a investiční fond (s právní osobností).** Volit však lze taktéž některý z fundačních či trustových konstruktů zahraničních.

Závazky příkazního typu naopak takové účinky zpravidla postrádají, pokud právní prostředí tuto možnost nezná (výjimkou může být např. dovození efektů německého *Treuhandu*¹⁴ vůči třetím osobám a jeho reflexe v tanním exekučním a insolvenčním právu, nebo francouzský koncept *fiducie*¹⁵).

3. Diskrétnost/ochrana soukromí

Při rozhodování o volbě vhodného instrumentu správy (zejména rodinného) majetku je důležitá i určitá míra diskrétnosti a ochrany soukromí. Český zákonodárce tento aspekt částečně podcenil při úpravě právního rámce pro nadace a nadační fondy, neboť nepřiměřeně preferuje veřejný zájem na transparentnosti právnických osob nad ochranou soukromí. V zákoně o veřejných rejstřících¹⁶ je nastavena jednotná (a poměrně vysoká) míra transparentnosti pro všechny typy právnických osob, bez ohledu na jejich účel, což se právě při správě (rodinného) majetku nejeví jako vhodné řešení.

Diskuse na téma nutnosti „rozlišovat“ a poměřovat zájem na ochraně soukromí a na transparentnosti však již byla otevřena, a to v souvislosti se zamýšlenou registrací svěřenských fondů ve veřejném rejstříku, kterou by měla přinést aktuálně projednávaná novela **občanského zákoníku**.¹⁷ Lze mít tedy za to, že je jen otázkou času, kdy se tento efekt projeví i u fundací. Pokud by totiž měl platit odlišný režim u funkce obdobných struktur, došlo by tak možná až k přílišnému (a neodůvodněnému) zvýhodnění jedné z forem oproti jiným. **Aktuálně totiž lze poněkud „přehnanou“ transparentnost považovat za jednu z hlavních překážek širší využitelnosti zejména nadačních fondů pro soukromé (rodinné) účely.**

I když je pochopitelné, že fundace jsou samostatné subjekty práva, a proto je třeba mít „veřejnou informaci“, že existují, kdo je statutárním orgánem atd., není naopak zcela namístě, aby ve sbírce listin byly každému dostupné veškeré vnitřní dokumenty (zakladatelská právní jednání, statut apod.). Tento požadavek lze považovat za legitimní, pokud jde o fundace mající veřejně prospěšný účel, neboť často obhospodařují prostředky z veřejných zdrojů, požívají daňových výhod, mají poskytovat informaci potenciálním dárcům a směřují k blíže neurčenému okruhu beneficentů. U soukromých, a zvláště pak rodinných účelů, je tento požadavek veřejnosti nedůvodný a mnohdy kontraproduktivní.

Pokud nahlédneme do zahraničních právních řádů, rozdíl je očividný. Trusty v *common law* jurisdikcích nepodléhají evidenci vůbec nebo ojediněle; zvláštní kategorii tvoří „*charities*“, tj. entity s veřejně prospěšným účelem. Struktury podobné trustům (*trust-like*) známé z kontinentální Evropy (např. Francie, Lucemburska) často evidenci podléhají, avšak nikoli veřejně přístupné. I lichtenštejnský *Treuhanderschaft* se eviduje v (neveřejné) evidenci, a to pouze v případě, že délka jeho trvání je více jak jeden rok.¹⁸ U nadací zakládaných pro soukromé účely v Lichtenštejnsku i v Rakousku najdeme rozdílný přístup ke zveřejňování informací o nadacích soukromých a veřejně prospěšných.¹⁹

4. Dohled nad fundačními/trustovými strukturami

Hlavním důvodem existence dohledu nad fundačními a trustovými strukturami je jejich specifická povaha: účel vázaného „osamostatněného“ majetku a s tím spojená nutnost dohlížet nad správou a dosahováním účelu dané struktury.

Fundace nemají členy, vlastníky, akcionáře ani žádné jiné osoby, které by mohly na jejich chod dohlížet, a proto ochranu zájmů zajišťují především povinně zřizované vnitřní kontrolní orgány, popř. další k tomu povolané osoby a v zákonem vymezených situacích soud. U svěřenských fondů vykonává dohled především zakladatel a beneficianti, popř. další osoby, které svěřitel k dohledu povolá (protektor), a výjimečně též soud. U rodinných svěřenských fondů je především vhodné určité kontrolní mechanismy zakotvit přímo ve statutu.

Dohled nad fundacemi a svěřenskými fondy má v zásadě dvě funkce: ochránit danou strukturu před jejími orgány/svěřenským správcem (ochrana zájmů fundace, beneficentů svěřenského fondu) a taktéž ochránit majetek, kterým jsou tyto struktury tvořeny, před zneužitím (ochrana ve veřejném zájmu). Tématu dohledu je v související evropské právní doktríně věnována nemalá pozornost.²⁰

Jestliže byla v minulosti zdůrazňována nutnost ochrany společnosti před fungováním nadačních a trustových struktur v rozporu s veřejným zájmem, dnes je nutnost dohledu spíše odvozována ze samotné povahy fundací (a nově i svěřenských fondů), u kterých absentuje kontrolní mechanismus vlastní např. obchodním korporacím.

Veřejný zájem na zachování majetku a dosahování stanoveného účelu se uplatňuje především u veřejně prospěšných nadací, nadačních a svěřenských fondů, na které jsou kladeny vyšší nároky tento dohled strpět. U instrumentů se soukromým (rodinným) účelem není tento zájem tak silný, a to s ohledem na omezený okruh osob oprávněných, malý ekonomický vliv, fakt, že nezasahují zásadním způsobem do veřejného života, nepožívají daňových výhod (nebo jen v omezeném rozsahu) a nečerpají prostředky z veřejných rozpočtů.²¹

Jestliže byla zmíněna jako hlavní překážka využitelnosti fundací²² pro správu rodinného majetku jejich přílišná transparentnost, obdobné platí pro **nedostatečnou regulaci postavení a pravomocí svěřenských správců²³ a neumožnění některým – na správu majetku specializovaným a majetkově vybaveným právníkům – osobám (např. bankám), aby byly povolány do funkce svěřenského správce**

²⁴

Při správě majetku na základě typově příkazní smlouvy bude záležet především na jejím obsahu, jakož i na rozhodnutí smluvních stran podřídít své poměry správě cizího majetku ve smyslu zákonné úpravy obsažené v části III. **občanského zákoníku**, což však nebude vždy pravidlem.

Důležitou roli, zejména pro zvýšení důvěry v kvalitu správy majetku, sehrává veřejnoprávní regulace postavení kvalifikovaných správců majetku v režimu zákona o podnikání na kapitálovém trhu, zákona o investičních společnostech a investičních fondech, jakož i bankovního práva.

5. Transakční náklady

Jedním z rozhodujících faktorů při výběru vhodné formy správy majetku je i výše nákladů spojených s ustavením a samotným „provozem“. **Aktuálně jsou náklady na ustavení nejnižší u nadačního fondu**, u kterého není, na rozdíl od svěřenského fondu (nadace, či majetek spravující korporace), požadována forma notářského zápisu. U nadací a nadačních fondů není (dosud) zpoplatněn ani zápis do veřejného rejstříku.²⁵

Pravidelným nákladem svěřenského fondu, investičního fondu, jakož i dalších forem, je odměna správce (člena orgánu právnícké osoby spravující majetek). Její výše bude záviset především na objemu spravovaného majetku, avšak i na mnohých dalších faktorech a okolnostech; proto lze v tomto ohledu jen těžko paušalizovat. Lze však s jistou tolerancí říci, že **u zahraničních struktur budou nezanedbatelně vyšší**.

6. Daně „až na prvním místě“

Daňové souvislosti hrají v rozhodování o vhodné formě správy majetku zřejmě nejdůležitější roli. Přitom **české daňové právo reaguje na nové možnosti správy majetku s určitým zpožděním a právní rámec pro zdanění fundací, svěřenských fondů, jakož i dalších forem správy majetku, se aktuálně stále vyvíjí a teprve usazuje**.

V prvním roce po nabytí účinnosti rekodifikace soukromého práva byl daňový režim fundací silně propojen s konceptem veřejně prospěšného daňového poplatníka.²⁶ Fundace zakládané pro soukromé (smíšené) účely nebyly v zásadě reflektovány a měly režim podobný zdanění jiných právníků osob (obchodních korporací).

Přístup je však postupně přehodnocován a lze jen doufat, že výsledkem snahy Ministerstva financí bude takový systém zdanění, který bude nastaven jasně, proporcionálně a zároveň bude působit motivačně i pro podporu obecného blaha. Nepříznivé daňové zatížení by naopak mohlo mít ten efekt, že využívání vnitrostátních instrumentů by ustoupilo příznivějším daňovým režimům zahraničním.

Daňové aspekty jsou rovněž významné při úvahách o správě majetku za pomoci některého ze zahraničních instrumentů.²⁷

IV. Shrnutí

Nové soukromé právo přináší pro účely správy (rodinného) majetku nové možnosti, ale i otázky. Tou základní je v každém případě volba „nejvhodnější“ formy pro situaci, ve které se vlastník majetku nachází a kterou chce vyřešit pokud možno ke spokojenosti své i ostatních aktérů (většinou rodinných příslušníků).

Z možností, které se po 1. 1. 2014 nabízejí, by se mohl pro správu rodinného majetku „hodit“ zejména nadační fond (s právní osobností), jehož právní režim se vyznačuje otevřeností a flexibilitou. Na překážku je však jeho značná transparentnost, spojená s veřejným rejstříkem, která se správou rodinného majetku příliš neladí. Alternativou je pak fond svěrenský (bez právní osobnosti), jehož právní rámec se však teprve ustaluje a zatím není zcela jasný, v jaké finální podobě se v českém právním prostředí zabydlí. Problematičnost této právní formy však spočívá jednak v nepředvídatelnosti aplikace českými soudy, ale hlavně v nedostatečné regulaci postavení svěrenských správců, pokud tuto činnost provozují jako předmět podnikání. Další možností, se kterou se právní praxe rovněž pozvolna seznamuje, je **využití investičních fondů (s právní osobností)**, popř. dalších forem nabízených bankami a investičními společnostmi. Za jednu z hlavních překážek využitelnosti kteréhokoli z vnitrostátních instrumentů pro správu majetku však lze považovat nedostatek důvěry: důvěry ve stabilitu právního řádu, důvěry ve vymahatelnost práva, jakož i důvěry v osobu správce a jeho schopnosti čelit morálnímu hazardu, se kterým se při výkonu své funkce bude potýkat.

Mimo vnitrostátních nástrojů lze využít i srovnatelné zahraniční nástroje správy majetku, ať již půjde o některou z forem nadačních (např. rakouská či lichtenštejnská soukromá nadace), nebo struktur trustových (např. koncept trustu známého v *common law* jurisdikcích, lichtenštejnský *Treuhänderschaft*, či německá nesamostatná nadace „*unselbständige Stiftung*“), jakož i další formy podle zahraničního práva. Zahraniční právní formy bývají mnohými upřednostňovány pro jejich zavedenost, jakož i pro stabilitu právního řádu, kterým se řídí, a ustálenou soudní praxí. Vždy je však třeba uvážit konsekvence vyplývající z mezinárodního práva soukromého, souvislosti daňovéprávní, jakož i náklady spojené s ustavením a taktéž fungováním těchto forem správy.

Který z výše uvedených nástrojů pro správu rodinného majetku se bude jevit v konkrétním případě jako nejvhodnější, nelze paušálně říci. Vždy totiž bude záležet na posouzení konkrétní situace, především na majetkovém vybavení, na účelu, rodinných poměrech apod.

Ačkoli je hodnota a význam „rodinných majetků“ v českém právním prostředí na vzestupu, pro představitele „střední“ podnikatelské třídy (s objemem majetku cca 100 až 400 milionů korun) se však (zatím) jeví výše uvedené zahraniční alternativy jako příliš nákladné. Proto zvažují možnosti správy majetku v režimu „českého práva“ a (s ohledem na výše uvedené) mnohdy bohužel nenalézají pro své potřeby přílehavá řešení.

V. Výhled do budoucna?

Ačkoli byl již zřejmě ve vztahu ke svěrenským fondům překonán „prvotní strach z neznámého“ a postupně se přestává hovořit o nutnosti vypudit je z českého právního řádu jednou pro vždy, aktuálně je Parlamentem České republiky projednávána první novela nového **občanského zákoníku**.²⁸

Novela si klade za cíl mj. zintenzivnit dohled nad svěrenskými fondy, zejména ve fázi jejich zřizování. Po vzoru právnických osob hodlá zavést konstitutivní zápis svěrenského fondu do veřejného rejstříku. Tím však (nekonceptně) popírá povahu svěrenského fondu jako instrumentu obligačního.²⁹ I když lze mít pro snahu o určité „zprůhlednění“ v této oblasti i pochopení, způsob provedení této

myšlenky v návrhu novely nelze považovat za vhodný.³⁰ Jen těžko totiž může přinést zamýšlený efekt a svědčí, bohužel, jen o nepochopení samotného smyslu a účelu umožnění existence těchto forem správy majetku a jejich fungování.

Lepší než přinášet nepromyšlená „jednoduchá řešení“ by bylo třeba začít budovat stabilní právní prostředí, ve kterém bude nabízena služba správy majetku na profesionální úrovni, zachovávána právní jistota všech aktérů, za současného propojení s (evropskou) regulací proti praní špinavých peněz, která je ve veřejném zájmu.³¹ Těchto cílů však nelze dosáhnout způsobem navrhovaným novelou. Shodně s *Piherou* se dále domnívám, že je nutné začít vést odbornou diskusi o rozsahu a podmínkách uznávání zahraničních (trustových) struktur podobných svěřenským fondům; nic z toho však aktuálně projednáváný návrh novely bohužel neřeší.

V návrhu novely **zákona o daních z příjmů** (se zamýšlenou účinností od 1. 1. 2017), který je taktéž aktuálně v legislativním procesu, dochází i k postupné reflexi specifík fundací a svěřenských fondů jako forem správy rodinného majetku. Je navrhováno uplatňování obdobného daňového režimu u rodinných fundací a svěřenských fondů, tj. aby majetek, který je do dané entity vkládán za účelem jeho budoucí distribuce rodinným příslušníkům vkladatele, nebyl zdaňován ve dvou krocích. Tím by mělo být zajištěno, že by dary a příspěvky byly zdaňovány ve srovnatelné výši, bez ohledu na skutečnost, zda jsou poskytnuty přímo mezi fyzickými osobami v postavení osob blízkých nebo prostřednictvím jiných struktur (rodinných fundací, svěřenských fondů).³²

V zájmu na nastavení daňově neutrálního režimu zdanění transferů prostřednictvím rodinných fundací a svěřenských fondů je navrhováno zejména jasné rozhraní mezi rodinnými a veřejně prospěšnými fundacemi, rozšíření stávajícího osvobození v § 10 odst. 3 písm. c) zák. o daních z příjmů i na bezúplatné příjmy na výplaty z prostředků rodinné fundace. Šlo by o případy, kdy bude tento majetek vyplácen téže osobě, která jej do rodinné fundace vložila, nebo osobě, vůči níž je poplatník, který majetek do rodinné fundace vložil, osobou blízkou.³³ Odlišný daňový režim by měl též vyplývat z faktu, zda fundace bude vyplácet plnění ze zisku fundace nebo z jejího majetku.

Takto připravený návrh novely **zákona o daních z příjmů** je však stále předmětem právně-politických diskusí. V každém případě lze uvítat snahu o „rovné zacházení“ s funkčně podobnými, ale formálně právně jinak upravenými instrumenty správy majetku. Na druhou stranu je z návrhu novely **zákona o daních z příjmů** patrna snaha snížit atraktivitu využívání zahraničních fundačních a trustových struktur českými občany v pozici daňových nerezidentů.³⁴

Autorka působí na katedře občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Poznámky pod čarou:

- 1 Důvodová zpráva k občanskému zákoníku (str. 20), uvádí, že se „... vychází z ideje, že funkční určení soukromého práva je sloužit člověku jako prostředek k prosazování jeho svobody. Účelem občanského kodexu je umožnit i garantovat svobodné utváření soukromého života, a ponechat tedy co nejširší prostor svobodné iniciativě jednotlivce.“
- 2 K využitelnosti ústavu jako formy správy majetku viz např. M. Schauer; B. Motál: Die Anstalt als Instrument für Vermögensschutz, in F. Schurr (ed.): Handbuch des Vermögensschutzes, Manz, Wien 2015, str. 267 a násl.
- 3 K tomu blíže viz E. Scheuba: Generationenübergreifender Vermögenstransfer jenseits des Erbrecht, in Festschrift 200 Jahre ABGB, Manz, Wien 2011, str. 1140 a násl.
- 4 Zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, v aktuálním znění.
- 5 Přehled česky viz K. Ronovská: K formám fiduciární správy majetku v Německu, Rakousku, Lichtenštejnsku a České republice: stručný exkurs, in: K. Ronovská a kol.: Metamorfózy nadačního práva v Evropě a České republice na počátku 21. století, Munipress, Brno 2015, str. 148 a násl., dostupné v režimu open access na: http://is.muni.cz/repo/1297994/Metamorfzy_nadacniho_prava.pdf.
- 6 K povaze nesamostatných nadací viz např. K. Schmidt: „Ersatzformen“ der Stiftung – Unselbständige Stiftung, Treuhand und Stiftungskörperschaft, in: J. K. Hopt; D. Reuter (eds.): Stiftungsrecht in Europa, Carl Heymanns Verlag, Köln 2001, str. 175 a násl.
- 7 K tématu přehledně (v kontextu práva dědického) viz blíže A. Dutta: Warum Erbrecht? Mohr Siebeck, Tübingen 2014, str. 159 a násl.
- 8 Viz např. (ze sféry právnických osob) rozhodnutí NS ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3919/2014, ohledně formy plných mocí i zakládání obchodních korporací, které právní praxe sice uvítala, ale které vyvolalo v odborné literatuře rozporuplné reakce, viz přehledně B. Havel; P. Kavan: Vyřešil skutečně Nejvyšší soud ČR otázku plných mocí? Obchodněprávní revue č. 1/2016, str. 17, nebo rozhodnutí NS ze dne 30. 9. 2016, sp. zn. 29 Cdo 880/2015, a reakce na něj v odborném tisku, viz K. Eichlerová; B. Havel; J. Pokorná; K. Ronovská: Překvapivé rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR k zástupci právnické osoby pro zaměstnance, *Právní rozhledy* č. 3/2016, str. 96 a násl.

- Viz K. Ronovská: K postavení zakladatelů nadací a nadačních fondů po rekonstrukci soukromého práva, *Právní rozhledy* č. 22/2015, str. 767 a násl.
- 10 Do jaké míry je ochrana tzv. „nepominutelných dědiců“ na počátku 21. století legitimní, je aktuálně diskutována i v zahraničí, viz A. Dutta, op. cit. sub 7. Nejnověji např. v Rakousku v souvislosti s velkou revizí dědického práva dochází k „oslabení“ pozice těchto osob, s účinností k 1. 1. 2017. Zatímco některé právní řády obsahují úpravu velmi přísnou, jiné ji neznají vůbec. Český zákonodárce zůstává při právní regulaci v tomto ohledu někde „na půli cesty“. Na jednu stranu „nepominutelné dědice“ chrání (§ 1650 a násl. o. z.), na straně druhé však jejich ochranu velmi intenzivně relativizuje tím, že posiluje autonomii vůle vlastníka majetku při jeho dispozicích *inter vivos i mortis causa*.
 - 11 Ke srovnání konceptů postavení tzv. nepominutelných dědiců viz Portál evropské e-justice, dostupné: https://e-justice.europa.eu/content_successions-166-cs.do, cit. 1. 6. 2016.
 - 12 Viz např. Díl 6, § 1665 a násl. o. z. „Právo některých osob na zaopatření“.
 - 13 Rakouská judikatura dovodila ochranu nepominutelných dědiců např. i u *donatio mortis causa*, soukromé nadace, či životního pojištění. K tomu blíže viz E. Scheuba, op. cit. sub 3, str. 1140 a násl. V ČR je však situace jiná, neboť, na rozdíl od Rakouska, nemáme ochranu takto koncipovanou ani pro pořízení pro případ smrti (české právo nezná tzv. „zápočet na dědictví“).
 - 14 M. Löhnig: *Treuhand*, Mohr Siebeck, Tübingen 2006, str. 13 a násl.
 - 15 F. Barrière: Francouzská zkušenost se svěřenstvím, in: L. Tichý; K. Ronovská; M. Kocí: *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*, CPK 2014, str. 81 a násl.
 - 16 Viz požadavek na dokumenty, které je třeba zakládat do sbírky listin rejstříkových soudů – § 66 písm. a) zák. o veřejných rejstřících.
 - 17 Vládní návrh novely zákona č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*, je aktuálně projednáván Poslaneckou sněmovnou PSP ČR, sněmovní tisk 642/0.
 - 18 Viz F. Schurr: *Lichtenštejnské Treuhänderschaft jako příklad fungujícího režimu trustu v oblasti občanského práva*, in: L. Tichý; K. Ronovská; M. Kocí, op. cit. sub 15, str. 153 a násl.
 - 19 Viz zákon o soukromých nadacích (*Privatstiftungsgesetz*) z roku 1993 a též „nový“ *Bundesstiftungs und Fondsgesetz*, s účinností od 1. 1. 2016.
 - 20 D. Jakob: *Schutz der Stiftung. Die Stiftung und ihre Rechtsverhältnisse im Widerstreit der Interessen*, Mohr Siebeck, Tübingen 2006, též van J. M. W. Veen: *Stiftungsaufsichtsrecht in Europa*, in: A. Richter; T. Wachter: *Handbuch des internationalen Schtiftungsrecht*, Zerb Verlag, Angelbachtal 2007, str. 257 a násl.
 - 21 K dohledu nad fundacemi více viz kapitola o podnikání nadací v Evropě a taktéž K. Ronovská: *Nové české nadační právo v evropském srovnání*, Wolters Kluwer, Praha 2012, str. 193-220.
 - 22 Především nadačních fondů, které se jeví pro správu rodinného majetku díky své flexibilitě jako vhodnější.
 - 23 K regulaci postavení profesionálních svěřenských správců viz např. (britský) *Trustee Act* z roku 2000 nebo nejnovější (lichtenštejnský) *Treuhändergesetz* (TrHG), LR 173.520, účinný od 1. 1. 2015.
 - 24 Aktuálně může být za svěřenského správce povolána pouze fyzická osoba; z právnických osob aktuálně pouze investiční společnost.
 - 25 Je to zřejmý pozůstatek doby, kdy všechny nadace a nadační fondy musely být veřejně prospěšné, a z toho důvodu osvobozené od soudního poplatku. Pro takové osvobození však není u fundací se soukromým účelem legitimní důvod.
 - 26 Viz K. Ronovská a kol., op. cit. sub 5, str. 136.
 - 27 Specifika této problematiky jsou však značná a přesahují záběr tohoto pojednání i odbornost autorky článku.
 - 28 Sněmovní tisk 642/0, ke stavu projednání viz <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=642>.
 - 29 K tématu výstižně viz V. Pihera: *Krocení trustů. Svěřenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku*, *Obchodněprávní revue* č. 5/2016, str. 129 a násl.
 - 30 Shodně V. Pihera, op. cit. sub 29, str. 131.
 - 31 Než „kopírovat“ režim fondů nadačních lze považovat za vhodnější hledání inspirace v zemích, kde mají s trusty a jim podobnými strukturami zkušenosti, např. ve Velké Británii, v Lichtenštejnsku.
 - 32 Novela daňových předpisů (s účinností k 1. 1. 2017) směřuje k zajištění tzv. neutrálního daňového režimu bezúplatných převodů příjmů z rodinných fundací (obdobný režim svěřenských fondů), viz návrh změn u § 4 odst. 1 písm. k) bod 2, § 10 odst. 3 písm. c), § 8 odst. 1 písm. i), § 17a odst. 2 písm. f), § 21c odst. 2, § 27 písm. j), § 30 odst. 10 písm. m) a § 36 odst. 2 písm. a) návrhu novely *zákonu o daních z příjmů* (verze do vlády ČR).
 - 33 Osoba blízká (pro daňové účely) viz § 10 odst. 3 písm. c) bod 1 nebo 2 zák. o daních z příjmů.
 - 34 Viz důvodová zpráva k § 22 odst. 1 písm. g) bod 14 návrhu novely *zákonu o daních z příjmů*.